

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 24

ASIA:

Ankerassa olevan lähetystalon raportti n:o 1.

Ministerin Teles

17/5 1939.

Min. / Maunppaprot.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissa toukokuun 17 päivänä 1939.

N:o 641.

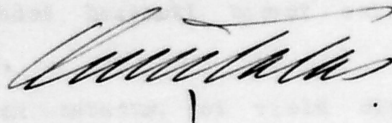
ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No	19/357 Pal	39.
22/5-39	42	
5	C24	

Herra Ministeri.

Tämän mukana lähetän kunnioittavasti Teille,
Herra Ministeri, Ankaran-lähetystön raportin
n:o 1.

Englantilais-turkkilainen sopimus.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, täy-
dellisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Eljas Erkkö,

Helsinki.

ANKARA

SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 1

Budapestissa 17 p:nä touko kuuta 1939

Asia: Englantilais-turkkilainen
sopimus.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
19/357 Sal	29	
22/1-39		
5	C24	

Euroopassa paraikaa käytävässä diplomaattisessa sodassa voi Englanti merkitä itselleen suuren voiton - englantilais-turkkilaisen sopimuksen. Että Englannin diplomatia on saavuttanut voiton huomaa jo sävystä, jolla akseli-valtioitten sanomalehdet ovat sopimusta arvostelleet ja myöskin Turkin sanomalehtien asiaa koskevista kirjoituksista. Saksankielinen ja saksalaisystävällinen Türkische Post julkaisee vain sopimuksen sanamuodon liittämättä siihen minkäänlaisia huomautuksia, jotavas-
myöskin
toin ranskankieliset sanomalehdet ja, mikäli olen havainnut, turkinkielellä ilmestyvät sanomalehdet laajasti tuovat esille tyytyväisyytensä sopimuksen johdosta.

Millä hinnalla sopimus on ostettu, ei vielä ole tiedossa, Muistuu mieleeni mitä eräs virkaveljeni sanoi minulle Ankarassa tammikuussa: "Turkki antaa kummankin eurooppalaisen valtaryhmän maksaa itselleen, mutta asettuu lopullisesti sen puolelle, jonka puolelle se luullee voiton kallistuvan. Tällä kertaa saattaa kuitenkin Turkin kannanotto johdonmukaisesti olla seuraus Turkin ulkopoliitikasta. Niin pian kuin ulkopoliittinen kysymys esiintyy Turkille muodossa: Venäjän kanssa vaiko Venäjää

JAKELUOHJE:

Tavallinen
.....
.....
.....

Jakeluohejemaleja:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksiministeriölle.
Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

vastaan, asettuu Turkki Venäjän puolelle. Tämä ei johdu ainoastaan siitä, että Turkki tuntee syvää kiitollisuutta sen avun johdosta, jonka Venäjä Kemal paššan vapaustaistelun aikana soi Turkille ja joka teki koko vapaustaistelun mahdolliseksi. Valtioiden välisessä toiminnassahan kiitollisuus tuntevasti ei velvoita mihinkään. Turkin kannanoton määrää, ymmärtääkseni, sen maantieteellinen asema. Turkki nykyoloissa ei voi ajatella sotaa Venäjää vastaan ja toisaalta Turkki ei, kuten Puola ja Romania, pelkää bolschevismin tuloa maahan.

Nyt tehty englantilais-turkkilainen sopimus ei tosin vielä ole lopullinen. Siinähan sopimuspuolet vasta ovat sopineet siitä, että he tulevaisuudessa tekevät pitkäaikaisen sopimuksen niistä velvollisuuksista, joihin he sitoutuvat molemminpuolista turvallisuutta silmälläpitäen. Tästä huolimatta sisältää sopimus jo lopullisenkin määräyksen kolmannessa artiklassaan. Voi sanoa, että kolmas artikla on tämän väliaikaisen sopimuksen painopiste. Tässä artiklassa lupaavat molemmat sopimuspuolet, että jos tapahtuu hyökkäys, joka johtaisi itäisessä Välimeressä tai sen ympäristössä käytävään sotaan, he ovat valmiit tehokkaasti toimimaan yhdessä ja voimiensa mukaan antamaan toisilleen apua.

Nyt tehdyn sopimuksen kautta voimasuhteet itäisessä Välimeressä saattavat tuntuvasti muuttua. Heinäkuussa v. 1936 Montreux'ssä tehty sopimus antoi Turkille oikeuden linnoittaa Välimeren ja Mustanmeren väliset salmet samalla kun Turkki sai huomattavan oikeuden sota-aikoina määrätä salmissa tapahtuvasta laivaliikenteestä. Montreux'n sopimuksessa määrättiin tosin, että jos Turkki sodan sattuessa jää puolueettomaksi, niin puheenaolevat salmet ovat suljetut kaikilta sotaikäviltä valtioilta. Mutta jos Turkki itse ottaa osaa sotaan, niin riip-

puu kokonaan Turkin päätöksestä, mitkä laivat saavat kulkea salmien lävitse. Kun nyt tehdyn sopimuksen mukaan Turkki on sitoutunut Välimerellä sattuvan konfliktin johdosta auttamaan Englantia, niin tämä merkitsee, että se tulisi myöntämään englantilaisille sotalaivoille vapaan läpimatkan, jostavastoin se tulisi estämään tämän oikeuden Englannin vastustajilta.

Välirikaisen sopimuksen kuudennessa artiklassa sopimuspuolet lausuvat, että käy välttämättömäksi taata Balkanin valtioiden turvallisuus ja että he tulevat jatkamaan keskusteluja tässäkin tarkoituksessa. Ottamalla huomioon nykyisen valtioiden välisen ryhmittelyn, on vaikeata käsittää miten tämän sopimuksen pohjalla voitaisiin Balkanin valtioiden turvallisuus taata. Pikemminkin tekee mieli kysyä, eikö tämä väliaikainen sopimus juuri merkitse ensimmäistä repeytymää Balkanin liitossa. Onhan Jugoslavia - olkooppa ehkä pakosta - siirtymässä yhä lähemmäksi akselivaltioita, kun taasen Turkki tämän sopimuksen kautta suorastaan liittyy länsivaltoihin. On kyseenalaista säilyykö näissä oloissa rauha Balkanilla. Sitävastoin on myönnettävä, että Romanian siirtyminen Länsivaltioiden puolelle, turkkilais-englantilaisen sopimuksen jälkeen käy helpommaksi. Niin kauan kun Romanialla ei ollut varmoja takeita siitä, että Englanti voisi merenpuolelta tulla Romanian avuksi sodan sattuessa, ei Englannin takaus Romanialle paljoakaan merkinnyt, ja Venäjän apua Romania, kuten tunnettua, pelkää.

Muodolliselta kannalta voidaan väittää, ettei englantilais-turkkilainen sopimus ole sopusoinnussa Balkanin paktin kanssa. Balkanin paktin toisen artiklan mukaan olisi Turkin ennen sopimuksen tekoa ollut siitä neuvoteltava Jugoslavian, Romanian ja Kreikan kanssa. Kun näin ei ole tapahtunut, on siis Balkanin pakti ainakin muodollisesti rikottu. Että taasen Turkki

ei etukäteen neuvotellut Balkanin paktin allekirjoittajavaltioitten kanssa, ei ehkä niinkään paljon riippunut ajan puutteesta, kuin enemmänkin siitä, että oli pelättävissä tällaisen neuvottelun johtavan erimielisyyksiin näitten valtioitten kesken.

Kuten alussa jo kirjoitin merkitsee puheenaoleva sopimus ehdottomasti englantilaisen diplomatian voittoa, mutta sitävastoin ei voida sanoa, että se merkitsisi Balkanin olojen rauhoittamista. Balkanin valtiot ovat jälleen, kuten ennen maailmansotaa, muodostuneet eurooppalaisten valtioryhmien kiistan esineiksi ja todennäköistä on, että periaate, joka ainakin viimeisinä vuosina on johtanut Balkanin valtioitten ulkopoliittikkaa ja joka joka tapauksessa on tahtonut säilyttää rauhan Balkanin valtioitten kesken, nyt kärsii haaksirikon.

Balkanin paktin periaatehan oli, Balkani balkanilaisille valtioille. Tuon paktin kautta tahtoivat Balkanin valtiot panna esteen eurooppalaisten suurvaltain sekaantumiselle Balkanin valtioitten asioihin ja itse sovussa järjestää keskinäiset suhteensa. Mutta kun nyt Balkanin paktin valtiot liittyvät eri valtaryhmiin, saavat suurvallat jälleen oivallisen tilaisuuden sekaantua Balkanin valtioitten keskinäisiin suhteisiin.

Näinä päivinä alkavat Bukarestissa Balkanin liiton säännöllisesti uudistuvat taloudelliset neuvottelut. Varmaankin niissä virallisesti todetaan Balkanin liiton valtioitten kesken vallitseva yksimielisyys. Mutta olihan Pieni-Ententekin tosiasiallisesti kuollut vaikka virallisia kokouksia "yksimielisyyden" merkeissä pidettiin.

